

Odrastanje u ruralnoj Poljskoj

Marzena Lotys

Djeca u najsiromašnijim selima Poljske su često zaklinuta za mogućnosti koje pruža gospodarski rast zemlje. Marzena Lotys odgovara što je tome razlog, te razgovara s djecom o načinu njihova života.

Razlika u životnim standardima

U zadnja dva desetljeća, Poljska je doživjela značajan porast životnog standarda. Ali mnoge seoske sredine ne osjećaju ovaj napredak, osobito u mjestima gdje imaju i četiri, pet puta manji BDP od većih urbanih sredina, te mnogo lošiju društveno-gospodarsku infrastrukturu.¹

Razloge ovakvog nejednakog razvoja nije teško pronaći: udaljenost, loše prometne i telekomunikacijske veze, smanjenje vrijednosti javnih dobara, ograničen pristup financiranju, te nekonkurentnost gospodarstva - sve to igra ulogu. Mnoga ruralna područja nisu u stanju izaći iz stagnacije, koju onda još više potiče niži stupanj obrazovanja, čime im se, na primjer, otežava korištenje novih tehnologija. Istraživanja pokazuju da slaba obrazovna struktura ne samo da pogađa ruralna gospodarstva, već ima i štetne učinke na život ljudi - na njihovo

zdravlje, mogućnosti zapošljavanja, društveni život i lokalnu zajednicu u kojoj žive. Pridonosi i lošoj organizaciji i upravljanju lokalne vlasti, te neučinkovitosti demokratskih institucija.

Djetinjstvo na selu

Dječji životi na mnogo načina ovise o imovinskom stanju i prihodima njihovih obitelji. U Poljskoj je prosječni prihod seoske obitelji za trećinu niži od prihoda prosječne gradske obitelji, a dvostruko više seoskih obitelji živi ispod granice siromaštva. Kod seoskih obitelji manje su šanse da imaju perilicu rublja ili telefon, a samo njih 29% (u odnosu na gradske od 42%) ima računala. Manja je vjerojatnost da seoske obitelji imaju dovoljno novca za kupnju mesa ili ribe, da plate posjet liječniku, odu na odmor jednom godišnje, ili da pozovu prijatelje ili rodbinu na ručak.

Najugroženija su djeca čiji su roditelji nezaposleni, rade kao mali

poljoprivrednici ili su bez školske spreme - njihovi roditelji imaju najmanje šanse ostvariti primarne potrebe svoje djece za hranom, higijenom, zdravstvenom skrbi, školovanjem ili kulturom. Oko 18% seoskih domaćinstava funkcionira u uvjetima ekstremnog siromaštva. Mnoga mala seoska gospodarstva jako ovise o fizičkom radu, a neke od tih poslova rade djeca, nekad i vrlo mala, što im ne ostavlja mnogo vremena za učenje ili igru.

Dostupnost vrtića i škola

Neodgovarajuće obrazovanje glavni je krivac siromaštva seoskih obitelji - a posljedica su niska očekivanja i loši rezultati koje djeca iz takvih obitelji postižu. Djeci do treće godine života na raspolaganju su jaslvice (*złobki*), ali one u većini seoskih područja uopće ne postoje, ili u njima primarno radi zdravstveno osoblje. Sadašnji propisi također omogućuju rad nekvalificiranih pomoćnih odgajatelja (*opiekunki*) koji

čuvaju djecu u svojim kućama, ili dolaze roditeljima, bilo da su usluge koje pružaju registrirane ili ne. Prvi stupanj poljskog odgojno-obrazovnog sustava za djecu od 3 do 6 godina provodi se kroz dva tipa institucija: dječji vrtići (*przedszkola*), te predškolski odgoj u školama (*oddziały przedszkolne*).

Przedszkola čini 45% svih dječjih predškolskih institucija, i većina tih

vrtića se nalazi u urbanim područjima. Roditelji seoske djece uglavnom se moraju osloniti na privatno čuvanje kod kuće, odnosno *oddziały przedszkolne*.

U ruralnim područjima 98% šestogodišnjaka pohađa predškolsku nastavu, ali tek oko 20% djece od 3 do 5 godina ima pristup nekom obliku predškolskog odgoja i obrazovanja.

Od 2008. godine nevladine su organizacije razvile neke alternativne oblike

predškolskog odgoja za manju djecu, poput vrtića s poludnevnom aktivnostima jednom do dvaput tjedno. No, razvoj dječjih službi za manju djecu ne trpi samo zbog nedostatka fizičke infrastrukture, već i zbog slabo razvijene svijesti regionalnih uprava i samih roditelja o ulozi koju predškolski odgoj i obrazovanje može odigrati kako bi se osigurale jednake mogućnosti za svu djecu.

Formalno školsko obrazovanje počinje

u Poljskoj sa 7 godina života (od rujna 2009. roditelji mogu odlučiti djecu slati u školu i sa 6 godina, a što će biti zakonska obveza od 2012. godine). Ruralna područja bilježe pad broja osnovnih škola. Sve manji broj školske djece u dobnoj skupini 7-12 godina rezultat je sve nižih stopa novorođenih i depopulacije stanovništva, što dovodi do zatvaranja škola - ili škole preuzimaju nevladine organizacije. Ova posljednja solucija izazov je mnogim lokalnim zajednicama i vrlo je nepopularna među nastavnim osobljem koje je slabije plaćeno i ima lošije uvjete rada od onog u gradskim školama.

Može li obrazovanje biti ključ napretka?

Da bi se seoskim sredinama omogućio pristup novim tehnologijama i da bi se ulagalo u njihovu budućnost, potreban je ne samo mnogo bolji pristup odgoju i obrazovanju, već i gradnja puta prema informatičkom društvu. Zabrinjavajuće je da samo 76 od 100 seoskih osnovnih škola ima računalo, dok je u gradskim sredinama 109 računala na 100 škola.

Ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u Poljskoj

Złobki (Jaslice)

Dobna skupina djece: od 4 ili 5 mjeseci do 3 godine

Radno vrijeme: od ponedjeljka do petka od 7.00 do 17.00 h (katkad dulje)

Osoblje: Ravnatelj/ica jaslica mora imati diplomu medicinske sestre ili diplomu studija zdravstva, a u nekim dijelovima Varšave, na primjer, medicinske sestre rade u svim grupama. Njegovateljice (*opiekunki dziciece*) moraju imati završenu srednju strukovnu, medicinsku školu, smjera njegovateljice. Medicinske sestre (*pielegniarki*) moraju imati završenu srednju strukovnu, medicinsku školu. Svake jaslice moraju imati najmanje jednu medicinsku sestru. Pomoćno osoblje - ne mora biti kvalificirano.

Financira lokalna samouprava i roditelji, kroz plaćanje naknade.

Opiekunki dziciece - pomoćni odgajatelji/ce koji/e čuvaju djecu kod svoje kuće ili u domu djeteta, mogu i ne moraju imati registriranu djelatnost.

Przedszkola (dječji vrtić)

Dob djece: od 3 do 6 godina

Radno vrijeme: od ponedjeljka do petka od 07.00 do 16.00 h, ponekad i dulje. Vikendom se održavaju neformalna druženja s roditeljima.

Osoblje: odgajatelji, ponekad pomoćni nekvalificirani odgajatelji

Kvalifikacije: odgajatelji - fakultet u trajanju 3-5 godina studija, sveučilišni stupanj/ diplomirani odgajatelj; magisterij: dvogodišnji sveučilišni studij; pomoćni

odgajatelji - nisu potrebne kvalifikacije.

Financira lokalna samouprava (minimalno 75% od prosječnih troškova) uz roditeljsku naknadu; ponekad se sufinancira iz fondova Europske unije, sredstvima koje pribave pojedine lokalne samouprave.

Oddziały przedszkolne (predškolski odgoj u okviru osnovnih škola)

Dob djece: uglavnom šestogodišnjaci; od 2009. i petogodišnjaci, po želji roditelja.

Radno vrijeme: od ponedjeljka do petka, obično 5-satno radno vrijeme

Osoblje: odgajatelji s jednakim kvalifikacijama kao i u dječjim vrtićima (vidjeti gore navedeno). Nema pomoćnih odgajatelja.

Financira lokalna samouprava.

Inne formy wychowania przedszkolnego (drugi oblici predškolskog odgoja i obrazovanja)

Predškolski centri: vrtićke grupe (*zespolny przedszkolne* za djecu) i 'vrtićki punktovi' (*punktzy przedszkolne*)

Dob djece: od 3 do 5 godina

Radno vrijeme: obvezno minimalno trosatno radno vrijeme, najmanje 12 sati tjedno.

Osoblje: odgajatelji 3-5 godišnjeg sveučilišnog studija - kao i za odgajatelje u vrtićima - vidjeti gore). Nema pomoćnih odgajatelja.

Financira lokalna samouprava (minimalno 40% prosječnih troškova) uz roditeljsku naknadu, ponekad se sufinancira iz fondova Europske unije, sredstvima koju pribave pojedine lokalne samouprave.

Manje seoske djece može značiti da je njihov pristup računalima možda bolji od same statistike, ali čak i učionice opremljene računalom nemaju pristup internetu (778 pristupa računalu, u usporedbi s gradskim statistikama gdje je 1328 pristupa).²

Sve veća je razlika i u dostupnosti umjetnosti i kulture: sa sela polako nestaju knjižnice, knjižare, umjetničke galerije, klubovi i društveni centri. Kako istraživanje iz mjesta Barciany pokazuje, pristup navedenim obrazovnim i kulturnim sadržajima ovisi o tome gdje živite i kakav vam je obiteljski

dohodak. No, ovo istraživanje također pokazuje da čak i tamo gdje djeca žive u siromaštvu i bore se za osnovne životne potrebe, oni te probleme ne vide i ne osjećaju ukoliko uz sebe imaju brižne odrasle - roditelje, odgajatelje i učitelje i odgovorne ljude u lokalnoj zajednici. Istraživanje iz Barciany pokazuje da je najlakši način da se poboljšaju životni uvjeti djece u mjestima poput ovog podrška odraslima, kojima je stalo i koji nešto mogu učiniti - roditeljima, odgajateljima, učiteljima, osobama koje vode nevladine organizacije. U očima djece, svijet je lijepo mjesto za život ako se odrasli koji uz djecu žive

moгу uspješno nositi s dnevnim životnim teškoćama.

Marzena Lotys je psihologinja i učiteljica u seoskoj osnovnoj školi u mjestu Moltajnny. edukacja_inaczej@edukacja.de.

1 Statistički godišnjak Poljske za 2007. godinu, Varšava. Razlika je najveća na sjeverozapadu Poljske, te istočnim, graničnim područjima - nakon neuspjeha državnih potpora kolektivnim zadrugama. Nije neočekivano da plan razvoja Poljske za razdoblje od 2007.- 2015. godine predviđa snažne prioritete u pomoći ruralnim područjima. Nacionalna razvojna politika Poljske za razdoblje 2007.-2015. (koju je 2007. godine donijelo Ministarstvo regionalnog razvoja u Varšavi).
2 Skraćeni statistički godišnjak za 2007. godinu (Državni zavod za statistiku, Varšava, 2007.)

Život na selu, kako ga vide djeca: istraživanje u mjestu Barciany

U organizaciji udruge *Edukacja Inaczej* (Drukčije obrazovanje) u razdoblju od 2006. do 2007. godine, u mjestu Barciany u sjeveroistočnoj pokrajini Warminsko-Mazurskie, jednom od 500 najsiromašnijih seoskih područja Poljske, anketirano je više od stotinu djece od 5 do 10 godina. Većina lokalnog stanovništva nekad je radila u subvencioniranim kolektivnim zadrugama, koje su kasnije privatizirane, te je velik dio nekvalificirane radne snage izgubio posao. Većina njih još su nezaposleni. Ostali anketirani bili su djeca kvalificiranih radnika – koja su najčešće govorila o svojim slobodnim aktivnostima. Migracije – stalne, sezonske i privremene – su velike i pridonose niskom natalitetu, te sve većem zatvaranju škola. Barciany ima jedan privatni vrtić i 5 vrtićkih grupa.

Životni standardi

Ania, 6 godina

Mama mi nije kupila škare, nema novca. Dijelim jedne sa svojim bratom, on dolazi u moju grupu, pa ih uzme natrag.

Kuba, 8 godina

Ispisao sam sve listove bilježnice. Mama će mi kupiti novu kad dobije novac od socijalne pomoći.

Zosia, 6 godina (dijete kvalificiranih radnika)

Ljetos smo išli na more. Jeli smo ribu, mama mi je kupila šeširić, skupljala sam školjke.

Zapošljavanje

Ela, 7 godina

Moja je mama nezaposlena. Kad odrastem, i ja ću to biti.

Rad na seoskom gospodarstvu

Marysia, 8 godina

Jučer sam pomagala mami u skupljanju puževa. Komadom žice sam mjerila jesu li prave veličine – ne smiju biti ni premali, ni preveliki. Onda smo se biciklom odvezle

do otkupnog mjesta. Mama je dobila nešto novca, pa je i meni dala dvije zlate.

Czarek, 9 godina

Što sam radio jučer? Kao i obično, tata mi je rekao da nahranim i očistim krave i druge životinje. Nikad nemam vremena za igru.

Roditelji koji odlaze od kuće zbog posla

Paweł, 7 godina

Tata je jučer otišao na posao. Ja sam plakao. Kad se vrati, kupit će mi računalo.

Ania, 6 godina

Mama je otišla. Daleko je. Moja se teta igrala sa mnom i dala mi da se igram s macom da ne plačem, ali ja sam svejedno plakala.

Odgoj u vrtiću

Karol, 5 godina

Volim slagati kocke. Paweł i ja smo ih slagali zajedno. To je baš super.

Krzyś, 5 godina

Bartek, sin tete Gienije, ide u vrtić. Ja ne idem, jer tu gdje živim nema vrtića. Dosadno mi je.

Putovanje u školu (više od 80% djece ide autobusom u školu – nekima je to dobar izbor koji pruža mogućnost druženja i igre u autobusu)

Ela, 9 godina

U autobusu pričamo, šalimo se, a na stajalištu se igramo lovice. Najbolje je kad autobus zimi kasni, pa se možemo grudati.

Mariusz, 8 godina

Poslije škole čekam na autobus u dnevnom boravku škole. Sviđa mi se tu jer ima mnogo dječaka pa se možemo loptati. Kod kuće se nemam s kim igrati.

Dostupnost umjetnosti i kulture

Ola, 8 godina

Žena seoskog načelnika otvorila je igraonicu pa se igra s nama. Pravimo cvijeće od papira i životinje od plastelina. Ona nas uči razne pjesmice. Ne više na nas.

Karolina, 9 godina

Sjeli smo na autobusnoj postaji, igrali se kazališta, ali mi je bilo zima pa nas je Zosijina mama pozvala unutra. Napravile smo prekrasnu kućicu, a ja sam bila kraljica.